

Õiguskantsler

Teie 08.03.2024 nr

Meie 12.03.2024 nr 16-4/240391/2401512

Austatud avaldaja

Kirjutasite, et viimasel ajal õigustatakse uusi seadusi sõnadega „riive Põhiseadusega on, aga väike“. Leiate, et sellised tõlgendused ei ole lubatud ja selgelt tuleb võtta seisukoht, kas uus norm on Põhiseadusega kooskõlas või mitte. Tänan Teid olulise riigiõigusliku küsimuse eest.

Seesugune sõnakasutus on tõesti ebatäpne ja tekitab segadust. Enamasti tahetakse nende sõnadega öelda, et uus seadus küll piirab mõnda põhiõigust (näiteks ettevõtlusvabadust), kuid ei riku seda. Põhiõiguste ja -vabaduste piiramine on Põhiseaduse kohaselt lubatud, kui piirangut õigustab avalik huvi või teiste isikute põhiõiguste kaitsmise vajadus ja valitud piirang pole ülemäära karm.

Ülemäärast karmust hinnatakse Riigikohtu pikaajalises praktikas kolmeastmeliselt – kõigepealt uuritakse piirangu sobivust eesmärgi saavutamiseks, siis vajalikkust ja vajadusel ka proportsionaalsust kitsamas tähenduses ehk mõõdukust. Sobiv on abinõu, mis soodustab piirangu eesmärgi saavutamist, ja sobivuse seisukohalt on vaieldamatult ebaproportsionaalne abinõu, mis ühelgi juhul ei soodusta piirangu eesmärgi saavutamist. Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise, isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne kui esimene. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt põhiõiguse piiramise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärkide tähtsust ([RKÜKo 21.01.2014, 3-4-1-17-13](#), p-d 32–35; [RKPJKo 06.03.2002, 3-4-1-1-02](#), p 15).

Kui piirang ei aita üldse kaasa sellega taotletava eesmärgi saavutamisele, st pole isegi sobiv, siis ei saa see kuidagi olla vajalik. Sama võib öelda siis, kui piirang aitab küll eesmärgile kaasa, kuid on olemas alternatiiv, leebem piirang, mis annab sama tulemuse. Sellisel juhul ei ole vajalik see konkreetne, st rangem piirang. Mõõdukus seondub aga vajalikkusega laiemas mõttes – vajalikkusega demokraatlikus ühiskonnas ning nõudega, et ei tohi moonutada piiratavate õiguste ja vabaduste olemust. Pole välistatud, et mõne täiesti legitiimse eesmärgi, nt riigisisese julgeoleku saavutamine nõuab piirangut, mis on ometi ühitamatu demokraatliku ühiskonnaga. Tõhusus (sobivus ja vajalikkus kitsamas mõttes) ei ole ainus kriteerium põhiõiguste piirangute hindamiseks § 11 alusel. Ühiskonna demokraatlikkuse ja põhiõiguste olemusliku sisu säilitamine on täiendavad kriteeriumid. Just neid kaht kriteeriumi tähistab mõõdukuse nõue.¹ Eeltoodu kinnitab, et Põhiseaduse tõlgendamisel piirangute lubatavuse küsimuses on kindel loogiline kord.

Lähemalt saate lugeda [Põhiseaduse kommenteeritud väljaandest](#).

¹ Hent Kalmo, Oliver Kask. § 11 kommentaarid. Komm 30-32. - Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 5., täiend. vlj. Ü. Madise jt (toim.). Tallinn: Juura 2020.

Põhiõiguse piirangu asemel kasutatakse vahel sõna „riive“, ehkki silmas peetakse põhiõiguse kaitseala riivet. Riive on sel juhul põhiõiguse kaitseala või sinna kuuluva õigusliku positsiooni igasugune ebasoodus mõjutamine ([RKPKo 06.03.2002, 3-4-1-1-02](#), p 12; [RKÜKo 20.10.2020, 5-20-3/43](#), p 66). Riive ei tähenda veel õigusvastasust – siingi tuleb kontrollida põhiõiguse kaitseala riive kooskõla proportsionaalsuse põhimõttega. Põhiseadusega on vastuolus üksnes niisugune põhiõiguse kaitseala riive, mis ei ole proportsionaalne, st mis ei täida kõiki järgnevaid nõudeid: 1) sellel on legitiimne eesmärk; 2) see on sobiv eesmärgi saavutamiseks; 3) on vajalik ning 4) mõõdukas (proportsionaalne kitsamas mõttes).² Selline sõnakasutus kuulub pigem õigusteaduse teooriasse ja kohtuotsustesse ega pruugi olla alati üldarusaadav.

Põhiseadust võidakse rikkuda ka muudes küsimustes, mitte ainult põhiõiguste ja -vabaduste kaitse alal. Sellistel juhtudel on täpsem rääkida tekkinud vaidluse sisust: näiteks, kas Põhiseadus lubaks eesti kirjakeele normist ja õigekeelsussõnaraamatust kirjakeele normi ühe alusena loobuda (leian, et ei luba).

Lugupidamisega, ilusat saabuvat emakeelepäeva soovides

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise

---

² Hent Kalmo, Oliver Kask. II peatüki kommentaaride sissejuhatus. -Viide 1.